

Spicilegii editor, dum e græco esse versam epistolam, A semel iterumque insinuavit (1).

IV. Porro hujusmodi Potamii epistolæ ad Athanasium, duos sermones præmisimus ab eodem auctore conscriptos; quorum alter de Lazaro inscribitur, alter vero de martyrio Isaie prophetæ. Eos autem olim sancti Zenonis episcopi Veronensis tractatibus intextos eruditissimi fratres Ballerini, cum ex Veneta Zenoniana editione, tum ex miss. omnibus lectione unius loci ad sermonem 1, restituta (2), genuino parenti Potamio asseruerunt (3): qui tamen alium ab Ulyssiponensi Potamium, incertæ latiniæque urbis episcopum quærent; inhærentes nimirum, cunctabundi licet, posteriori epistolæ Potamianæ inscriptioni. Unum tamen cum epistolæ, tum sermonum auctorem agnoscent: et stylus quidem utrobique admodum obscurus implexusque unum eundemque scriptorem referunt. Ceterum accuratam horum opusculorum editionem Veronensem secuti sumus, notasque simul Ballerinianas quibus illustratur subjecimus.

POTAMII EPISCOPI

TRACTATUS DUO: QUIBUS ACCESSIT EPISTOLA AD S. ATHANASIUM.

TRACTATUS I. DE (4) LAZARO. (Gall. t. v, p. 96.)

Grandi, fratres, stupore grandique miraculo per ambiguas curas hinc inde in concavo vertiginis (5) sinu pronis fluctibus torqueor. Lazarus mortuus est, Deo hic familiaris (6), ut ferunt, teste Evangelio apud Joannem (*Joan. II, 24*), cum quadragenariæ (7) voluntatis gestu carnis detrimenta pensasset. Nam sub occasu jam propero, quod terrenis artibus debebatur, hoc est ipsi humo (8) magis, quam homini, ut nobis ipsis juxta librum Genesis (*Gen. I*), optimus luti (9) liquor in causa est, longe alibi Christo cen-

(1) *Acher.* Spicil. tom. I, in Ind. chron. ad ann. 355; et tom. III, pag. 299, not. (a).

(2) *Potam.* Serm. I.

(3) *Ballerin.* præfat. ad append. tract. S. Zenon. page 294, § 5.

(4) Ita Codices. At editio Veneta: de Lazaro resuscitato. Veronensis addit: Sermo de Evangelio secundum Lucam.

(5) Sparaverius legeret voraginis.

(6) Ut ferunt ab editis exclusum, legitur in mss. omnibus, uno ms. Spar. excepto, qui scribit ut fertur. Codd. Zen. Spar. Pomp. et edit. Ven. scribunt: teste Evangelio, cum apud Joannem quadragenariæ; sed cum extra suum locum librarii transposuere: Evangelium enim Joannis heic appellatur; nisi forte legendum sit; ut ferunt cum teste Evangelio apud Joannem quadragenariæ, etc.

(7) Vita pro voluntatis Sparaverio placet. *Ætatis* emendatio a vulgata scriptura minus distat.

(8) Magis abest a ms. Pomp. et edit. Ven. sed retinendum credidimus, cum de sepultura sermo sit, quæ cadaveri, et humo magis, quam homini debebatur; ex ea scilicet Genescos sententia, qua hominem in humum de qua sumptus fuerat, conversum iri decretum fuit.

(9) Ms. Rem. optimus liquor abducit, in causa est. Vox optimus abundare Sparaverio creditur. Inferius legitur: Limum luti liquor abducit, vel abducit. Num heic quidpiam simile scribendum? Idem Sparaverius

sore, dum Judææ sinibus salutaria fœneraret, sepultus est et humatus: hoc est, ut inciperet esse quod fuerat, lutum scilicet; dum desinit esse quod erat, forma vel fabula. Hic quippe per graves tenebrarum globos et nigri horroris umbracula, hoc est per quatuor dierum circulos, succidia incrementi et decrementi vicissitudine renascentes, octo (ut ita dixerim) cum (10) cæulis noctibus dies pendulo mandibularum rictu, elisis in ore dentibus, foetido ore sic jacuit. Vere quia de terrena labe confectus, putris gleba marcesceret; et nervorum traduces cum corporis qualitate miserabili tabo infelix sepultura damnet. Contractis igitur membris inter jejunas et numerabiles costas pellis tetra distenditur, et humoris rivus qui de gurgite viscerum relaxatur, foetenti jam sentina per solum cadaveris teter et cæruleus labebatur. Hæc quando non poterat cadaver quatuor diebus, et quatuor noctibus per totum oris, fellis et (11) phlegmatis flumina sentinarum, corruptis artibus fœlentia pulmonis spiramenta conflare? cum ipsa etiam rosa pudoris et venustatis fragranti folio in suo sibimet parato balsamo (ut ita dixerim) pretiosior, contra si fuerit de rosario falce pollicis vellicata, marcenti morte tristic albescat, ita ut (12) et colore floris careat, et odore? Aqua ipsa, si de flumine rapta sit in quo vivit, perit, natura dum desinit esse quod vixit. Mox ergo, quia elementi sui, dum rapitur, substantia caret; ubi-cumque jacuerit, limum liquor (13) abduci: mox et foetore gordesceat. Nemo ergo mirari debet, si (14) hominis, quem spiritus sapientiæ sale conditum redolenti aura servaverat, et ex cæli suavitate anima (15) vivacitate nectarea, et balsami generositate melliflua (16) rexerat, ne fieret divortio recedentis spiritus lutea moles (17) et pigra glebositas, caduca linea defunctorum repugnantibus fabricæ qualitatibus, corpus omne ad foetoris maculam sui de putredine (18) relaxetur.

pro censore legendum putat censente. In ms. Pomp. posteriori manu deleta antiquo nomine, nescio quo, censore superscriptum fuit. Absente potius legendum crederemus, vel existente; cum Christo quidem alibi longe existente, Lazarus mortuus et sepultus fuerit.

(10) Ms. Pomp. corrigit cæruleis. Infra autem ubi alii codices legunt cæruleus, idem ms. habet cæruleus. Pro rictu ms. Zen. et edit. Ven. ritu.

(11) Ms. Pomp. steunatis. Zen. phenmatis. Pro fragrant, Pomp. paulo post scribit flagrantis.

(12) Et additum est ex mss. Pomp. Spar. Zen. et edit. Ven.

(13) Mss. Pomp. et Spar. abducit, ut codex Rem. adnotat. 6. At edit. Ven. abduxit.

(14) In mss. Pomp. Zen. Spar. et edit. Ven. hominem.

(15) Ms. Tol. addit undæ vivacitate, quod quidem cum balsami generositate concinit.

(16) Sex codices Tol. Vat. Pomp. Urb. Sp. Zen. addunt corpus rexerat. Mox edit. Ven. ne faceret. Sparaverius mallet eum pro ne scribi. Sed nihil opus est immutare, cum hoc membrum referri possit ad id tempus, quo hominem anima regebat, ut proximo antecedenti membro traditur.

(17) In ms. Pomp. et edit. Ven. particula et abest, et forte melius, cum sic caduca linea defunctorum ad verbum fieri referri, et commode intelligi possit.

(18) Mss. Urb. Pomp. Zen. et edit. Ven. relaxatur.

Inde est, quod per (1) distantiam rerum in unam A glomerationem compacta omnis membrorum natura torpescit. Recedente igitur anima quæ corporis floriarium recolebat, tota materies viventis gena in putredinem relaxatur; et pro voce cadaveris nigri fellis teter (2) mortui fœtor hauritur. Terra igitur, humore, frigore et calore composita corporis fabrica, quæ quatuor partes (3) semper sibimet repugnantes corpus criminum in procella subvertunt (calor frigus non amat, et frigus calore torquetur, contraria contrariis mancipantur: terra nimio humore vitatur, et humor de terra sordescit) his quadriformibus elementis in unum quadripartita mole constantibus (4), dissociato per divortium mortis auriga, qui quatuor istis partibus loca dederat, ne quisquam (5) mobilitatem sui vehementius tolleret, et dominante flagro divisus in unum concordanti junctura finibus agitabat (6); hæc, inquam, quatuor partes, recedente anima, in globum corporis viduati, excusso societatis auctore, miscentur. Sed quia istum juvenem (Lazarum loquor) Dominus in sæculo dilexerat, præsciens futurorum Apostolis suis dormisse Lazarum dixit (Joan. xi, 11 et seqq.), quem promisit, si ad illam civitatem accederet, protinus excitandum. (7) Hunc ergo Lazarum, cui viventis errante connixu per cæulas venas membra tabuerant, quem loculatum in specu incisæ rupis, immani objectus ex pondere lapis perenni valva, gravis libra detruserat, resurgere (8) posse, si ista crederent, sacratissima vera Dei pietas intonabat. Mox sorores constipatæ (9) turba, ejulatu, æstu, jejuniis, lacrymarum ubertatibus ebriatæ, Dei genibus stratu totius corporis miserandæ jactantur, et hebræas voces (10) græcessando fractis in unum singultibus mixtas Salvatoris in laudibus expiabant. Quantus illic, rogo vos, populi festinatus? Quæ spectantium turba? Qualis tanti miraculi potuit esse concentus, ubi essent plangentes puellæ, mortuus frater, et Christus hominem promitteret excitandum? Convenerunt (credo) ad hoc spectaculum servandæ memoriæ sempiternum milites, Judæi, gentiles, proselyti, clarissimi senatores, nobiles iudices (11), servi, et omnis pene civitas certatim occurrit, ut viderent, an

resurgere possit Lazarus, cujus fœtor (12) jam longius de sepulcro populos feriebat. Quo viso, tota civitas mirabatur. Qualis illic eras, Christe Jesu? quam croceus, quam decorus, fonte purior, nive candidior, sole candentior, et luna species clarior? Heu me, quid interrogo, quem tunc videre non merui? Nunc tamen, quis quantusve sis pietate, cognovi. Ecce inter hæc Jesus Christus Salvator humani generis flevisse narratur (*ibid.* 15) (13). Age, age, Potami, servus Dei vivi: si aliquid prævales, de laudibus Domini vel pauca narrato. Flebat Deus mortalium lacrymis excitatus; et cum Lazarum potestate sua fretus mortis de vinculo revocaret, præstabat pietatis officium solatio lacrymarum. Flebat Deus non quod ante se mortuum periisse cognosceret, sed quod sororum (14) fletus temperaret. Flebat Deus, quod eos quibus omnia donaverat et in potestatem redegerat, paradiso etiam, floribus et liliis sine ullo labore præposuerat, diabolus docendo peccatum de omnibus pene (15) fecit extorres. Flebat Deus, quod eos quos fecerat innocentes, diabolus per malitiam fecit inveniri nocentes. (16) Heu tenuis aura de cælo corpus quod rexeras, succiduis artibus deserebas. Sed non te, Pater, non Filius aliquando despexit. Pro tua morte factus est et Christus ipse mortalis. Harum ad lacrymas, (17) et sparsam erinis miserandæ cæsariem Salvator pietate commotus, fletus fletibus (18) recontrahebat. Et quia ipse sororum fletibus (19) movebatur, lacrymis filii sui Salvatoris nostri inter ipsos cælos (20) ejus pa-

C dunt *nautæ, servi*, etc. In duobus primis codicibus vox *nobiles* non legitur.

(12) *Jam* abest a ms. Pomp. et in eodem codice *populum* pro *populus*.

(13) Integra hæc sententia ab *Age* usque ad *narrato* ex mss. omnibus et editione Veneta restituta est, quam cum abjecerint editores Veronenses, ignoramus, nisi ex eo forte præjudicio, quo hunc tractatum, Zenonis fœtum habendum putabant: hæc autem sententia Potamio aperte tribuit. In mss. quidem *Photami* vel *Photani* per *Ph* scribitur: sed *p* græcum per *P* sæpe reddi, vel promiscue per *ph*, vel *p*, multis exemplis patet. *P* autem prætulimus contra scriptiorem codicum, quod hi tractatus auctorem habere videantur eundem Potamium, cui inter monumenta ab Acherio edita ejusdem styli epistola vindicatur. Itaque vel ibi *Photamius* scribendum, vel *Potamius* hoc loco reddendum fuit.

(14) Ms. Rem. et editiones Veneta ac Veronensis *fletibus*. Cod. Pomp. idem scribit, sed in margine, *fletus*, quod in editione patavina receptum fuit.

(15) Ms. Urb. *fecit invenire extorres*. Inferius quidem paulo absimiliter legitur in omnibus et mss. et editis, *fecit inveniri nocentes*.

(16) Tria sequentia membra in edit. Veronensi ommissa ab *Heu* usque ad *mortalis*, restitimus ex omnibus mss. et edit. Veneta. Solum *tenuis* pro *tenuis* scribitur in ms. Rem. *texeras* pro *rexeras* in ms. Urb. *artibus* pro *artibus* in mss. Pomp. et Zen. et *deserebas* pro *deserebas* in ms. Vat.

(17) In mss. Pomp. Zen. et edit. Ven. et particula deest.

(18) Mss. Rem. Vat. Urb. Pomp. Spar. Zen. cum edit. Ven. et Veron. *recontrahebat*. At in edit. Patav. *recontrahebat* emendatum est.

(19) Ms. Pomp. *commovebatur*.

(20) Sic omnes mss. et edit. Ven. At editoras Ve-

(1) Sparaverius *discordiam* scriberet.

(2) *Mortui* nomen abundare eidem videtur.

(3) *Semper* in ms. Rem. non legitur.

(4) In ms. Tol. *divortio*.

(5) Ms. Pomp. *nobilitatem*.

(6) Ms. Urb. *hæc igitur in quatuor partes recedenti anima*, etc. hæc item legitur in ms. Pomp.

(7) *Huc ergo Lazaro* mss. vat. Pomp. Urb. Zen. et edit. Ven.

(8) *Posse Lazarum* additur in mss. Tol. Urb. Pomp. Zen. et edit. Ven. Omnia tamen obscura et corrupta. Post pauca *vere Dei* pro *vera Dei* in ms. Pomp.

(9) *Turba miraculi* mss. Rem. Tol. Vat. Urb. Pomp. Zen. et edit. Ven. Post non nulla *ebrietatæ* pro *ebriatæ* in mss. Pomp. et Vat.

(10) Vox *græcessando* ex omnibus mss. et edit. Ven. addita est. *Complicabant* pro *expiabant* Sparaverio magis placet, qui et particulam *in* ab ablativo *laudibus* demeret.

(11) Mss. Vat. Urb. Pomp. Zen. et edit. Ven. ad-

ternitas flectebatur. Mox ergo Jesus Christus ad sepulcrum Lazari accessit. Statim jussione ejus revolvuntur saxa; secretarium patescit horroris. Curiosus affatum in specum gementium populorum oculi (1) mittebantur. Visus est Lazarus tecta facie, manibus pedibusque constrictus: et ad documenta virtutum (2) ipse se mortuus, et adhuc pedibus vinctus, ut Christus jusserat, suis manibus resolvebat. Quæ, rogo vos, fratres (3), illic voces? Quæ pressura videntium? Quam curiosa mirantium lumina? Qualis in cervicibus prævenientium multitudo pendebat? Qui fletus? quæ gaudia? quale murmur? quam novum et cæleste miraculum? Mors vincitur, homo redditur, infernorum catenæ franguntur, et post quadriduum Lazari lingua movetur, manus officio præparantur, oculi suis in orbitibus currunt, vestigia gressibus explicantur, auribus renovatur auditus, acies dirigitur in parentes, cognatio redivivis obtutibus (4) numeratur, frigida poscitur, non respuitur panis, domus petitur, Christi miracula referuntur (5).

TRACTATUS II. DE MARTYRIO ISAIÆ PROPHETÆ.

(Indidem p. 98.)

Isaias cum Christum (6) prædicaret, vel cum futuræ damnationis elogium israelitico populo nuntiasset, atroci feritate blasphemantium commota barbaries, sectum a capite duabus eum violento supplicio quasi offulis (7) bifidavit, jussitque a capite per aures usque ad scapulas secari cervicem: quasi parum fuerit si immanitate lymphatica martyrem Dei acuto ense transfoderet (8), aut ipse a lamina insontis viri per jugerum fidiculæ sevientis per costas stridente ictu sulcaret; nisi in unum corpus duas offulas gemini pene cadaveris scissæ carnis rupturæ truculentæ appeteret, et duas de æqualitate juncturæ quasi (9) formulas exsecaret. Sed in tanto cælesti palestræ miraculo nullus, ut arbitror, spectaculo (10) resultanti, ita videre (11) eum poterit, nisi gesta numerare pertentet. Idcirco sollicitis (12) visibus veteris disciplinæ novam de passion. pro ejus paternitas supponere pater; quo autem monumento ignoramus.

(1) Ms. Rem. *inhibebantur*.(2) In edit. Ver. erat: *Ipse qui fuerat mortuus, et adhuc manibus et pedibus vinctus, ut Christus jusserat, resolvebatur*. Congruunt hæc quidem magis historiæ, ut ab Evangelistis innuitur; ab absunt a mss. et edit. Ven. quorum lectionem inserendam judicavimus. Unus ms. codex Tol. *resolvebatur* scribit.(3) Mss. Tol. et Pomp. addunt *dilectissimi*.(4) Sic mss. Rem. Vatic. et Pomp. Ceteri codd. et editi libri *muneratur*.(5) Ms. Rem. *Explicit de Lazaro feliciter*. Idem erat in Pomp. sed deletum subinde fuit.(6) Sic mss. Rem. Vat. Urb. Pomp. Zen. et edit. Ven. alias *prædicaret*.(7) *Bifidarunt* pro *bifidavit* legitur in mss. Urb. Pomp. Zen. et edit. Ven. ad quos accedens codex Rem. *bifæderunt*.(8) Ms. Rem. *aut in ipsa laniena insontis*. Editio Ven. *fidiculæ* pro *fidiculæ*.(9) *Formulæ* hæc portiones æquales significant, seu quæ æqualem formam et quantitatem haberent.(10) Sparaverius corrigit *resistente*.(11) Codd. Rem. Vat. Urb. Pomp. Sp. Zen. cum edit. Ven. *se poterit, qui gesta*.(12) Ms. Pomp. in margine *visibus*.

sionibus celebritatem advertite; qualisque illic fuerit martyrii nobilitas, quam præclara, quam fortis. Cum in capite, hoc est, collectæ sensualitatis umbilico serratiam faceret, et stridore reciproco sulcos dentium (13) duceret, labebatur (credo) lamina, dum dentes infligit, et per messem capillamenti, crassumque tegminis velamentum, vel callosæ glutinum cutis Hebræas capitis litteras textum verticis (14) mersit. Mox se ut ad cubile cordis (15) concinnamenti nisu sector sollicitus deflisset, fontis fluentæ purpurei laxatis venarum lapsibus, ne venas vermiculatim pollice (16) profanus intenderet, croceus se affatum imber infudit, ut tecta gurgite sanguinis venarum pictura (17) non tremere, neque miraretur, quale esset illud unde victus erubescere cogereetur. Patuerunt quippe internorum viscerum castidici juvenis laqueata commercia, sonus (18) buccinæ ferientis, profunda vivacitas et sicca jejunia voluptatum. Sed (19) Belias, filius Ezechiae, vir cruentus, et prodigus genealogiæ, mathematicus catabolicorum, (20) fatidicorum, et (21) pythonicorum antistes, intraloricam sacri pectoris fidei comitum, prædicationis politicæ litterarum curiam requirebat. Et licet jam esset membratim corporis divisa possessio, interna proderet, abdita revelaret, obscura porrigeret, et quale esset illud, unde victus erubescere (22) cogereetur, ut persecutor infamis hominem Dei dentibus discerperet alienis; propheta tamen egregius et illustris inter resupinatos sectores, et pendulos tandem immobili inconcussi corporis perduravit statu, quamdiu duo esse inciperent, qui figuras gentium cum suo persecutore damnarent (23).

(24) EPISTOLA AD ATHANASIIUM AB ARIANIS (IMPETITUM), POSTQUAM IN CONCILIO ARIMINENSIS SUBSCRIPSERUNT.

(Indidem p. 99.)

Domino Fratri gloriosissimo ac beatissimo Athanasio episcopo Potamius.

Tanti carceris fossa crudam illuviem damnabilis

(13) Ms. Rem. *dueretur*. Pro *labebatur* ms. Pomp. *larabatur*.(14) Ms. Rem. *morsit*.(15) Idem ms. Rem. cum Vat. et Pomp. *concinenti nisu sector*. Zen. *concinenti nisu*.(16) In mss. Tol. Pomp. Zen. Vat. Urb. et Sp. *profanatus*.(17) Mss. Rem. Vat. Sp. Pomp. Zen. et edit. Ven. *non tremere, et quale esset illud, unde victus erubescere* (forte *erubesceret*) *miraretur*. Patuerunt quippe, etc.(18) Ms. Rem. *buccina*.(19) Sed *Belias filius Ezechiae*, in mss. Pomp. Zen. *Belias* item est in ms. Rem. et edit. Ven. *Ezechiae* autem in editione Veneta.(20) *Phisidicorum* in ms. Rem. *Phiridicorum* in mss. Pomp. Sp. et edit. Ven.(21) Ms. Rem. *Ephithonicorum*. Edit. Ven. *Phitonicorum*.(22) Hæc quoque omnes mss. et edit. Ven. *miraretur*, ut paullo superius eandem in sententiam legitur.(23) Adlit ms. Tol. *qui est benedictus in sæcula sæculorum*. At in mss. Rem. et Pomp. hæc clausula legitur. *Explicit de Esaiâ feliciter*.

(24) Hæc epistola cum præfixa inscriptione ex mss. Abbatiae S. Ebrulli ab Acherio edita, legitur tom. III Spicilegii novissimæ editionis pag. 299.

officinæ (1) coacervatam, ut recte conscribis, exordium et stercoris cruento de fœtore cadaverum mortuorum (2), quæ magis manus potuisset igneis virtutibus extricare vel radere, nisi illa tua castis de exilio capitis coronati perennata titulis exclusisset hæresis sectam anathema maranatha? Arrisisti, inquam, nobis catholica virginitate perfectus, jugulando perfidos, damnando perjuros: corruptas adulterio mentes ambiguis, maledicti pecoris libidinoso commercia veneno damnabiliter sarcinata, unius fidei rump hæra feriente vicisti. Jaceat serpens, et terra quæ illum susceperit, purulento veneno nigrescat: jaceat serpens cœlesti ictu damnatus, jaceat serpens sanguineo horrore (3) contactus: jaceat serpens eliso luminum sinu, trisulci oris patefacta sentina vomat, defluat: torqueatur culparum auctor, cui parum fuerat, quod protoplastum æternitate privaverat, nisi et contra Salvatorem hydra virosior prorupisset. Separare voluit Dominum nostrum Jesum Christum, quasi verbum Christi posset incidere, substantiæ fibula concatenata Trinitatis unitate, ut ait (Joan. x, 30) *Ego et Pater unum sumus*. Et (Joan. xiv, 9): *Qui me videt, videt et Patrem*. Et (Ibid., v. 11): *Ego in Patre, et Pater in me*. Et (Joan. 1, 1): *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum*. Lanio truculentus, parricida desertor, milvinis, ut reor, unguibus; vel dentibus male sanis, si potuisset, tentavit scindere. Et post hæc quid opposuero blasphemis? (Joan. xiv, 28) *Qui me misit, inquit, major me est*. Ex quo genitus est Pater? utique quia Filius confitetur; major ergo quia Pater Filio? ordo præponitur, non substantia separatur. Quid ad hæc dicis, adulter infamis? Bene quod te antiquitas patrum in synodo sanctiori, voluntate viperea impure virositatis inflata, castis etiam te transfixere missilibus. Nam et hic doceris calumniandi pedicas prætere dis-e, quod Salvator ait (Joan. vi, 38): *Non veni operum mea facere, sed ejus qui misit me*. Quid dicis serpens? Numquid in hac luce tenebras infundis simplici huic professioni, quam quæstiunculam putan? Tempus in causa est: Salvator apud homines, quia hominum corpus induerat, videbatur in corpore; ideo dixit: *Non veni facere opera mea*: hominis in se negavit officia? Clamat ergo, ut illum ordinatorem in se prædicet, quem in se sibi meminit auctorem Patrem; quia Filius sequitur vocabulo, ita major est ille qui prævenit; sed et mittentis et missi, quia tres unum sunt, de divinitatis unitate una substantia est (Joan., x, 30): *Ego et Pater unum sumus*. Et (Joan. xiv, 9): *qui me videt, videt et Patrem*. Et ipse

(1) In Acheriana editione legebatur *conceruatam*; correctionem novæ editionis retinimus.

(2) Prima Acherii editio *quæ magis manus*, scribit.

(3) Eadem prima editio *contractus*.

A Salvator ad Apostolos: *Tanto tempore, inquit, vobiscum sum, et Patrem non nostis?*

Dicunt etiam quod in libris dominicis substantia numquam videatur esse conscripta. R. dde quod involaveras, furacissime tentator: ecce vinceris confutare de substantia; etenim boni clamant sanctorum antiqui reges prophetarum tota præconia, ut ait; vocem substantiæ a volatilibus cœli usque ad pecora expaverunt, et vociferabantur (Ezech., XII, 11): *Ego dabo Jerusalem in transmigrationem*. Ecce cum Christus Deus anteriori de populo minime esset auditus, tabefactis commanentibus, Jero-solymæ columnæ ceciderunt. Ecce miser, adhuc licet una Dei sententia sufficere debuit, quod propheta sanctus intonuit (Jer. xxiii, 22): *Si stetissent in substantiâ mea, et audissent sermones meos, et docuissent populum meum, avertissem eos a multis studiis eorum*. Ecce hic felix de substantia infelicibus populis prorupit auditus, ut et propheta ex persona Adæ Christum requirat in lacrymis (Psal. lxxviii, 3): *Infixus sum, inquit, in limo profundi, et non est substantia*. Scilicet quia necdum Patris substantia apud Christum in carne convenerat. Sicut et ille (4) Evangelista (Luc. xv), cum vastatis rebus luxuriose vivendo perdidit omnem substantiam suam, ut sanctus Dei vates scripsit (Sap. 1, 5): *Spiritus Dei effugiet fictum*. Inde ergo substantiam perdidit, quia per luxuriam sanctitate caruit: si tibi sufficit, dixit; quibus si jam palpitas, plena sunt omnia: si adhuc torqueris, intendo; scriptum legimus (Eccle. 11, 8): *Congregavi enim aurum atque argentum et substantiam regum et regionum*. Hæc est illa substantia, quam propheta meminit dicens (Psal. lxi, 12): *Semel locutus est Deus, duo hæc audivi*. In una quippe voce duo hæc audisse se propheta testatur, ut ait David (Psal. xlii, 2): *Lingua mea calamus scribæ*. Ut enim calamus denticulorum subdivisa æqualitate ducitur, et radiis consonantibus expeditur; ita Salvator indivisibili conexione cum Patris operibus unitatur. Quod enim pater dixit, Filius exclamavit; et quod Filius locutus est, Pater implevit.

Merito, inquit, *Semel locutus est Deus, duo hæc audivi*. Duæ personæ unum tulere judicium, ut in decalogo una sententia duplices tabulæ conscribuntur. Obmutescat hæresis æterno silentio prædamnata, divinis ictibus cæsa, barathro tartarisque deposita. Sola semper cum laureis suis virgo puerpera, Deo una, nobis columba fecunditate numerosior, usque ad nubes cœli caput coronatum attollat. Sit benedicta cum populis Trinitatis unitate congregate justis simis; cujus laude plena est, a nunc et in æterna semper sæcula sæculorum beatificet Pater et Filius et Spiritus sanctus.

(4) Forte apud Evangelistam.